

ויחי – נקמה מהיא

תקציר: יוסף מלמד את אחיו אחרי מות אביהם על שנקמה ראויה דווקא על ידי לעזור מנקודת כוח.

בבראשית פרק נ טו

טו ויראו אחי-יוסף, כי-מת אביהם, ויאמרו, לו ישטמנו יוסף; והשב ישיב, לנו, את כל-הרעה, אשר גמלנו אתו. טז ויצו, אל-יוסף לאמר: אביך צוה, לפני מותו לאמר. יז כה-תאמרו ליוסף, אנא שא נא פשע אחיך וחסאתם כי-רעה גמלוד, ועתה שא נא, לפשע עבדי אלהי אביך; ויבך יוסף, בדברם אליו. יח וילכו, גם-אחיו, ויפלו, לפניו; ויאמרו, הננו לך לעבדים. יט ויאמר אלהם יוסף, אל-תיראו: כי התחת אלהים, אני. כ ואתם, חשבתם עלי רעה; אלהים, חשבה לטבה, למען עשה פיום הזה, להחית עם-רב. כא ועתה, אל-תיראו--אנכי אכלכל אתכם, ואת-טפכם; וינחם אותם, וידבר על-לבם.

שאלות שעולות בפרשה כוללים:

למה האחים לא ביקשו סליחה וכפרה ישירות מיוסף כמו: אנא שא נא פשעינו וחסאתנו?

למה התורה מספרת לנו: "ויצו, אל-יוסף לאמר: אביך צוה, לפני מותו לאמר" ולא אומרת חד משמעי אם אכן יעקוב ציווה את או לא? ולא אומרת אם יוסף האמין שהאחים אמרו אמת בזה?

לפי הפשט (לע"ד) כל התרגיל הזה לא שינה את דעתו של יוסף. אז למה זה נכתב בכל זאת בתורה?

מה כוונת יוסף: ויאמר אלהם יוסף, אל-תיראו: כי התחת אלהים, אני ואתם, חשבתם עלי רעה; אלהים, חשבה לטבה, למען עשה פיום הזה, להחית עם-רב" אפילו אם בסוף יוסף יצא בסדר מכל זה, הרי לכאורה זה לא מוריד בהכרח הרצון לנקמה?

למה יוסף ממשיך להרגיע את האחים אחרי שכבר מודיע להם שלא ינקום בהם ואפילו יכלכל אותם: כא ועתה, אל-תיראו--אנכי אכלכל אתכם, ואת-טפכם; וינחם אותם, וידבר על-לבם.

אחרי שהוא אמר שלא ינקום בהם הרי לכאורה אין צורך נוסף לשכנע אותם על משהו. למי בעיקר מיועדים הדברים?

אפשר להבין: כמו בפרשת כי תבוא הברכה ה"ח י"ב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, את השמים, לתת מטר ארץך בעתו, ולברך את כל מעשה ידך; והלוית גוים רבים, ואתה לא תלונה"

הברכה "להחיות עם רב", נחשב ברכה גדולה, ויוסף כבר זכה להרגיש זאת. זאת אומרת, היה לו נחת רוח מזה שעל ידו עם רב ניצל ממות. והוא הסביר לאחים שאותו נחת רוח כל כך מספק, שגם לכלכל את אחיו הרבה יותר "מהנה" מלנקום בהם.

תכונת הריגת יוסף היית כנראה בהנהגת שמעון ולוי. ראובן לא רצה בה כמו שכתוב: ויִשָּׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהֵנִיחַ אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו יְהוּדָה לֹא רָצָה בָּהּ כִּמוֹ שְׂכֵתוֹב: וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה אֶל אָחִיו מָה בָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמַעֲאֵלִים וַיִּדְּנוּ אֶל תְּהִי בּוֹ כִּי אָחִינוּ בְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אָחִיו

יוצא שעיקר האחריות נופלת על שמעון ולוי המבוגרים ביותר מהאחים שנשארו. אותם אחים שהרגו אנשי שכם כנקמה. יש להם לכאורה האמונה או הרצון או הדחף, שאם בן אדם יכול לנקום צריך וראוי לנקום, דהיינו על ידי גרימת נזק או אפילו הריגת האחר. לכאורה שמעון ולוי חשבו, שמן הראוי שעכשיו יוסף ינקום בהם. וגם אם יבקשו סליחה זה לא יעזור. שלפי שיטתם אפילו אחרי שחוזרים בתשובה עדיין ראוי לנקום (כמו באנשי שכם שהיו מוכנים להימול כל הזכר

וביוסף שהלך לשאול לשלום אחיו). רק צוואת אביהם(בתחינה אל יוסף) יכול היה אולי לעזור. במיוחד אחרי שהוא אמר: "ארור אפם".

יוסף חולק על שיטה זו. לכן יוסף דבר על לבם אחרי שאמר שהוא לא ינקום, אל לב שמעון ולוי שיפסיקו את נקמת הדם שלהם גם בעתיד. ולא ינהגו כמו שעשו בשכם (נגד יוסף ואנשי שכם) אם יוסף היה רוצה הוא היה יכול להרוג אותם עכשיו, אבל זה לא דרכה של תורה. אם כבר נקמה, אז מלשון להקים, להרים כבוד אחרי השפלה. איך עושים זאת, על ה ידי "אנוכי אכלכל אתכם ואת טפכם". זה מחזיר את הכבוד של יוסף. ועל ידי כך יכבדו אותו.

אז אפשר עכשיו להבין דברי יוסף. התחת אלוקים אני. רק ד" יכול לשפוט במקרה כזה. אם חזרתם בתשובה או לא, אני לא יודע. אם יעקוב ביקש שאסלח אני גם לא יודע. אבל כל זה לא משנה. במקרה הכי גרוע ד" יקום את דמם או דמכם)לא אני.

חלילה לי לשפוט במקרא כזה, ולא כמו שעשיתם שמעון ולוי (לאנשי שכם או לי (על הדיבה) בשכם אני יודע שחשבתם עלי רעה. ובכל זאת. אני לא מחפש נקמה בדרך של הרס כמו שמעון ולוי. בשבילי הנקמה זה החזרת כבוד על ידי דברים חיוביים, לכלכל אתכם ואת טפכם. ו"ידבר אל לבם" שתיקחו את זה כמוסר השכל. ולא לנקום כמו שעשו בשכם.

אז למי מיועד בעיקר דברים אלה? ללוי ושמעון? הרי כל ספר בראשית היא בגדר "מעשה אבות סימן לבנים". מראים בו איך בסוף יוסף זוכה בשיבה טובה. חסר לו רק שעם ישראל יעלו עצמות ומשנתו. עצמותיו הועלו לשכם עיר שבו שמעון ולוי נקמו את נקמותיהם. להזכיר לנו במקום המיועד לנקמות שזה לא דרכו של יוסף, ככה לא מגיעים לכבוד וההפך הוא נכון (בראשית לד ל עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ). בידי כל דור ודור גם ניתן להעלות את משנתו של יוסף. אם יש הרגשת נקם, נראה מי המוסרי פה, מי המכובד ומי דואג לאחרים. אין נקמה מתוקה מזו